

Agnieszka Nalewajek

Żółkiewscy w służbie królewskiej na przełomie XV i XVI w

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 5, 95-109

2013 (2014)

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Agnieszka Nalewajek

(Instytut Historii

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II)

ŻÓŁKIEWSKY W SŁUŻBIE KRÓLEWSKIEJ NA PRZEŁOMIE XV I XVI W.

Lata panowania Jana Olbrachta, Aleksandra Jagiellończyka i częściowo Zygmunta I Starego były okresem działalności publicznej Stanisława i Mikołaja Żółkiewskich, synów Jana (zm. przed 1473), wnuków Jakuba z Żółkwi (zm. po 1448), który dał początek rodzinie Żółkiewskich herbu Lubicz¹. Stanisław Żółkiewski (zm. 1525) już w 1491 r. posiadał urząd chorążego chełmskiego, następnie w 1500 r. obejmował chorążostwo bełskie. Rok później został on przeniesiony na urząd podkomorzego bełskiego, zaś od 1508 r. sprawował ponadto godność sędziego chełmskiego². Mikołaj (zm. 1509) w 1501 r. otrzymał chorążostwo bełskie, z którego jego brat Stanisław awansował wówczas na podkomorstwo bełskie. Od 1503 r. obejmował natomiast urząd chorążego chełmskiego³. Mikołaj nie pozostawił

¹ Na podstawie chełmskich i krasnostawskich ksiąg ziemskich Włodzimierz Czarnecki ustalił, że założyciel rodu Żółkiewskich herbu Lubicz, Jakub z Żółkwi (zm. po 1448) miał dwóch synów: Jana (zm. przed 1473) i Mikołaja (zm. 1493). Pierwszy z nich, Jan Żółkiewski, był ojcem Jana zwanego Kowalem (zm. przed 1515), Stanisława, który został podkomorzym bełskim (zm. 1525), Mikołaja, chorążego bełskiego (zm. 1509) i Eliasza (zm. przed 1532) oraz miał trzy córki: Nieradkę (zm. po 1473), Dorotę (zm. po 1510) i Annę (zm. po 1511). Mikołaj, drugi syn Jakuba z Żółkwi, pozostawił syna Jakuba (zm. przed 1513), który nie miał potomstwa. Dwaj pozostali synowie Jana Żółkiewskiego, Jan zwany Kowalem i Eliasz, nie odegrali większej roli. Jan zwany Kowalem doczekał się córki Jadwigi. Eliasz miał dwóch synów, Macieja i Prokopa; patrz: W. Czarnecki, *Żółkiewscy herbu Lubicz w ziemi chełmskiej do połowy XVI w.*, „Rocznik Lubelski”, 2010, 36, s. 9-23; tenże, *Szlachta ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*, Białystok 2012, s. 330-348, 399.

² Stanisław Żółkiewski: chorąży chełmski (1491-1500), chorąży bełski (1501), podkomorzy bełski (1501-1525) i sędzia chełmski (1508-1525); patrz: *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 4, 178, 1037, 1355.

³ Mikołaj Żółkiewski: chorąży bełski (1501), chorąży chełmski (1503-1509); patrz: *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej...*, nr 5, 1038.

potomstwa⁴. Stanisław Żółkiewski doczekał się pięciu synów: Jana, Stanisława, Marcelina, Tomasza i Kaspra⁵. To właśnie Stanisław, syn Stanisława Żółkiewskiego, podkomorzego bełskiego, był ojcem kanclerza i hetmana wielkiego Stanisława Żółkiewskiego (zm. 1620), który zajął Moskwę po słynnej bitwie pod Kłuszynem w 1610 r.⁶

Nieściska okazała się informacja zawarta w dziele Bartosza Paprockiego (zm. 1614), na podstawie której biografowie hetmana Stanisława Żółkiewskiego wywodzili hetmana od Mikołaja Żółkiewskiego, rzekomego wojewody bełskiego⁷. W „Herbach rycerstwa polskiego” Paprocki zwrócił szczególną uwagę na jego zasługi wojenne względem ojczyzny, pisząc: *Był wieku mego Mikołaj Żółkiewski wojewodą bełskim, ten się z młodych lat swych na chlebie rycerskim w znacznych zasługach Rzeczypospolitej i królów polskich swych panów bawił, rotę wodził znaczne, i w potrzebach z niemi bywał, z Tatory, z Wołochy, i tam gdzie potrzebowała rzeczpospolita obrony, znacznym się pokazywał*⁸. Informacje te powtórzył później Kasper Niesiecki (zm. 1744) w „Herbarzu Polskim” dodając, że słynny Mikołaj Żółkiewski z Tatory częste utarczki miał, kędy odważnie serce jego za ojczyznę na śmierć gotowe, wszyscy to mu przyznawali⁹. Wiadomości dotyczące służby wojskowej przodka hetmana Stanisława Żółkiewskiego nie zostały zweryfikowane w dotychczasowej literaturze przedmiotu.

O Mikołaju Żółkiewskim wspominają rachunki nadworne z lat panowania Jana Olbrachta (1492-1501) oraz Aleksandra Jagiellończyka (1501-1506), a także dokumenty królewskie z tego okresu. Zapisy znajdujące się w tych źródłach

⁴ W. Czarnecki, *Żółkiewscy herbu Lubicz...*, s. 19-20.

⁵ Tamże, s. 19.

⁶ Ustalenia W. Czarneckiego rzuciły nowe światło na początki wielkiego rodu. Na ich podstawie Jerzy Ternes, który prowadził badania nad genealogią Żółkiewskich w XVI w., wywiódł linię hetmańską od Stanisława Żółkiewskiego, podkomorzego bełskiego, zmarłego w 1525 r. Doszedł on do wniosku, że ojciec hetmana, również noszący imię Stanisław (zm. 1588), nie mógł być synem zmarłego bezpocześnie w 1509 r. Mikołaja Żółkiewskiego. Przemawiała za tym wiadomość umieszczona na nagrobku ojca hetmana Stanisława Żółkiewskiego w katedrze lwowskiej, według której zmarł on w wieku 68 lat, a zatem urodził się około 1520 r. Weryfikacja źródeł pokazała, że ojcem hetmana Żółkiewskiego był Stanisław, syn Stanisława Żółkiewskiego podkomorzego bełskiego. Zdaniem J. Ternesego doszło do utożsamienia Mikołaja oraz Stanisława Żółkiewskich. Upatrywał on przyczyn tej pomyłki we współwystępowaniu braci w źródłach, a także pełnieniu przez nich tych samych urzędów; patrz: J. Ternes, *Żółkiewscy w ziemi chełmskiej w drugiej połowie XVI wieku*, [w:] *Żółkiewscy w ziemi chełmskiej. Praca zbiorowa*, Żółkiewka 2011, s. 54-55; tenże, *Przyczynki do genealogii Żółkiewskich w XVI w.*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2012, 4, s. 85-86.

⁷ Zob. L. Podhorodecki, *Stanisław Żółkiewski*, Warszawa 1988, s. 5-6; J. Besala, *Stanisław Żółkiewski*, Warszawa 1988, s. 12.

⁸ B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. K. J. Turowski, Kraków 1858, s. 434.

⁹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 9, Lipsk 1845, s. 183. Zob. L. Podhorodecki, dz. cyt., s. 5-6; J. Besala, dz. cyt., s. 12.

dotyczą brata Stanisława Żółkiewskiego, podkomorzego bełskiego. Wskazują one, że Mikołaj pełnił funkcję rotmistrza oraz brał udział w walkach z Mołdawianami i Tatarami¹⁰.

Nazwisko Żółkiewskiego po raz pierwszy odnotowane zostało w rejestrach popisowych dworzan (*curienses*), którzy służyli w obronie potocznej Rusi z 1496 r.¹¹ Utrzymał on wówczas w służbie 6 koni: 2 kopijnicze i 4 strzelcze, które przedstawił do popisu w Krasnymstawie 20 października 1496 r.¹² W rejestrze Żółkiewski został wymieniony jedynie z nazwiska, można jednak przypuszczać, że zapis dotyczył Mikołaja Żółkiewskiego tytułowanego następnie dworzaninem królewskim.

W 1497 r. Mikołaj Żółkiewski służył jako *curiensis regius* podczas wyprawy mołdawskiej Jana Olbrachta. Po powrocie z Bukowiny otrzymał on na mocy dokumentu królewskiego wystawionego we Lwowie 22 listopada 1497 r. rozliczne dobra w ziemi chełmskiej i bełskiej skonfiskowane za niestawiennictwo szlachty w wyprawie wojennej¹³. Były to ziemie należące do: Mikołaja Szeligi¹⁴, Jana Filipowicza¹⁵ i Macieja Tuzykowicza z Czarnoław¹⁶, Stanisława Żydowicza z Borowa¹⁷, Jana Dworzycznego¹⁸, Jana Benedykta Szczibalka z Wierzbicy¹⁹, Jana Ziemaka z Wiśniowa²⁰, ponadto dobra posażne żony niejakiego Żulinskiego²¹, a także dobra Światosława z Maszowa²², Andrzeja Andrzejowskiego²³ oraz wdowy Świtarzowej²⁴ i Mikołaja Hurko z Matcza²⁵. Zapis dla Mikołaja Żółkiewskiego obejmował między innymi dobra jego krewnych, którzy nie wzięli udziału w wyprawie wojennej, mianowicie jego siostry Doroty, która wyszła za mąż za Augustyna z Żulina²⁶,

¹⁰ O słynnym rotmistrzu Mikołaju Żółkiewskim wspomina F. Papeé, *Aleksander Jagiellończyk*, wyd. 2, Kraków 2006, s. 97-98.

¹¹ Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Skarbu Koronnego, Oddział 85, sygn. 2, k. 37v. [dalej: AGAD, ASK, Oddz. 85].

¹² Tamże, k. 37v.

¹³ *Matricularium Regni Poloniae Summaria*, wyd. T. Wierzbowski, t. II, Warszawa 1907, nr 1102 [dalej: MRPS].

¹⁴ Szeliga Mikołaj z Czarnoław (W. Czarnecki, *Szlachta...*, s. 107, 118).

¹⁵ Filip z Czarnoław; tamże, s. 246. Być może wspomniany w dokumencie Jan był jego synem.

¹⁶ Nie występuje w pracy W. Czarneckiego.

¹⁷ Stanisław z Borowa zwany Żydek (W. Czarnecki, *Szlachta...*, s. 106).

¹⁸ Jan z Dworzysk (tamże, s. 178).

¹⁹ Być może tożsamy z Janem z Wierzbicy (tamże, s. 92, 97, 224, 227, 309, 334).

²⁰ Nie występuje w pracy W. Czarneckiego. Odnotowany tam został Mikołaj Ziemak z Wiśniowa oraz Jan Wiśniowski w 1520 r. (tamże, s. 178, 179).

²¹ Augustyn dziedzic Żulina (tamże), s. 344, 354, 356.

²² Świątosław z Maszowa (tamże), s. 246.

²³ Nie występuje w pracy W. Czarneckiego.

²⁴ Być może żona Jana ze Świtezi odnotowanego w 1474 r.; patrz: W. Czarnecki, *Szlachta...*, s. 264.

²⁵ Hurko Mikołaj z Przewała i Matcza (tamże), s. 342, 343.

²⁶ Tamże, s. 344, 354, 356; Tab. XIX.

a także włości Świętosława z Maszowa, męża drugiej jego siostry, Nieradki²⁷ oraz ziemie Jana Wierzbickiego, najprawdopodobniej wnuka Anny, siostry Jakuba z Żółkwi założyciela rodu Żółkiewskich herbu Lubicz²⁸.

Po niefortunnej wyprawie mołdawskiej z 1497 r. Mikołaj Żółkiewski służył na Rusi ńekanej w kolejnych latach najazdami Tatarów, którzy napadali na ziemie koronne. W tym czasie był on związany z dowódcą Henrykiem z Krakowca wyznaczonym do obrony Lwowa²⁹. Z rejestrów popisowych wynika, że Mikołaj Żółkiewski utrzymywał wtedy w służbie 8 koni³⁰. Prawdopodobnie poniósł on wówczas jakieś straty. Wskazują na to zapisy w rejestrze rachunkowym z lat 1499-1500 sporządzonym przez Andrzeja Kościeleckiego³¹. Podana tam została suma wynagrodzenia, które Żółkiewski miał otrzymać za służbę na Rusi (*pro servitio Rutenico*), bez, jak zaznaczono, należności z tytułu strat wojennych. Kwota ta według rachunków z dnia 20 listopada 1499 r. wynosiła 266 florenów³². Żółkiewski dostał na nią kwitancję wystawioną 20 stycznia 1500 r., którą miał zrealizować u poborcy chełmskiego Jana Siennickiego³³.

Rachunki nadworne Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka nie wspominają o bracie Mikołaja, Stanisławie Żółkiewskim³⁴. Dlatego też wydaje się, że przez

²⁷ Tamże, s. 344.

²⁸ Tamże, s. 322, 339; Tab. XIX.

²⁹ Z popisu sporządzonego we Lwowie 15 lutego 1499 r. dowiadujemy się, że Mikołaj Żółkiewski służył pod jego komendą wraz z innymi *curienses*: niejakim Śliwką, Smolką, Janem Podolskim *wojewodzicem*, Piotrem Kola, Mikołajem Giemielnickim, Janem Dołuskim, Piotrem Gnińskim, Stanisławem Hynkiem, Szymonem Chlewickim, Bieniaszem, Wojciechem Sampoleńskim, Januszowskim, Loniwskim, Wronikowskim, Janem Hładki, Bernardem Morawickim, Jakubem Kroczowskim, Wacławem Wielkim, Janem Pruszem, Berantem, Kasprem Ungariusem, Tomaszem Charwatem, Benedyktem Charwatem i Kotowskim; patrz: *Listy i akta Piotra Myszkowskiego generalnego starosty ziem ruskich króla Jana Olbrachta spisane przez ś. p. Adolfa Pawińskiego*, wyd. A. Lewicki, Kraków 1898, s. 9, 24; В. Мухайловської, *Подільська шляхта в другій половині XIV–70-х роках XVI століття*, Київ 2012, s. 204, przyp. 5. Ze Lwowa 12 maja 1499 r. Henryk z Krakowca napisał do króla Jana Olbrachta list, w którym zawiadamiał o tym, że *Tatarzy z wielkimi siłami ciągną na ziemie polskie*, a jego ludzie znaleźli się *w wielkiej potrzebie*; patrz: *Listy i akta Piotra Myszkowskiego...*, s. 11, 25-26.

³⁰ We Lwowie 11 maja 1498 r. przedstawił do popisu 2 konie z pełnym uzbrojeniem kopijniczym, tj. konia używanego przez siebie (maści płowo-pięśniwej) oraz konia pod swym pacholkiem, a także 6 koni z rynsztunkiem strzeleckim składającym się z lżejszych zbroi i balist AGAD, ASK, Oddz. 85, sygn. 3, k. 109. Podobnie prezentował się poczet Mikołaja Żółkiewskiego podczas popisu przeprowadzonego w lutym 1499 r. (AGAD, ASK, Oddz. 85, sygn. 3, k. 117).

³¹ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 4, k. 115v.

³² Tamże.

³³ Siennicki Jan z Maszowa, podsedek chełmski (W. Czarnecki, *Szlachta...*, s. 123, 199, 203, 312); Jan z Siennicy (tamże, s. 197, 200).

³⁴ J. Olszówka, *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501-1506*, Lublin 2007, praca doktorska pod kierunkiem U. Borkowskiej, mps Archiwum KUL, s. 307. W rachunkach króla Aleksandra występuje bliżej nieznan, niespokrewniony z Mikołajem i Stanisławem Żółkiewskimi, Walenty

pomyłkę został on określony jako *curiensis* w dokumencie królewskim z 23 grudnia 1501 r., na mocy którego otrzymał awans na urząd podkomorzego bełskiego³⁵. Począwszy od 1502 r. źródła odnotowują Stanisława Żółkiewskiego w roli poborcy podatków z ziemi chełmskiej, bełskiej i lwowskiej. Pierwsza wzmianka na ten temat pochodzi z 27 maja 1502 r. Tego dnia na dworze królewskim w Sandomierzu Stanisław Żółkiewski został skwitowany z podatków z ziemi chełmskiej³⁶.

Rachunki następcy Jana Olbrachta po raz pierwszy wymieniają Mikołaja Żółkiewskiego jako jednego z rotmistrzów. Z tym tytułem został on odnotowany w grudniu 1501 r. podczas pobytu na dworze królewskim w Krakowie³⁷. W służbie utrzymywał wówczas poczet złożony z 10 koni³⁸. Mikołaj uzyskał wtedy nominację na urząd chorążego bełskiego, z którego jego brat Stanisław awansował na podkomorstwo bełskie³⁹. Po raz kolejny Mikołaj Żółkiewski pojawił się na dworze królewskim podczas pobytu Aleksandra Jagiellończyka w Lublinie 5 czerwca 1502 r. Otrzymał on wówczas kwitancję na 100 florenów z tytułu należnego mu wynagrodzenia. Miał ją zrealizować u swego brata Stanisława, poborcy podatków z ziem chełmskiej, bełskiej i lwowskiej⁴⁰. Z przedłożonego w Lublinie 15 czerwca 1502 r. przez Stanisława Żółkiewskiego rozliczenia wynikało, że przekazał on wtedy swemu bratu Mikołajowi z tytułu różnych zobowiązań królewskich kwotę w wysokości 14 grzywn⁴¹. Tego samego dnia Stanisław Żółkiewski otrzymał dokument królewski, na mocy którego został on zwolniony od udziału w wyprawie wojennej z powodu pełnienia urzędu podkomorzego bełskiego⁴².

Żółkiewski, który pełnił funkcję pokojowca w 1503 r. (tamże, s. 319).

³⁵ MRPS, wyd. T. Wierzbowski, t. III, Warszawa 1908, nr 46.

³⁶ *Crasnostavienses libertati sunt ab exactione civili duntaxat anni presentis, de quibus quitatus Stanislaus Zolkyewski. Liber quitantiarum Alexandri regis ab a. 1502 ad 1506*, [w:] Teki A. Pawińskiego, t. 1, Warszawa 1897, s. 10.

³⁷ *Dominis Grek, Zolkyewsky et aliis rothmagistris dederunt L florenos* (AGAD, ASK, RK nr 25, k. 41v; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494-1504)*, opr. D. Antanavičius, R. Petrauskas, Vilnius 2007, s. 168). Żółkiewski otrzymał wówczas 20 florenów. AGAD, ASK, RK nr 25, k. 42; *Lietuvos didžiojo...*, s. 168.

³⁸ Z tego tytułu 18 grudnia 1501 r. otrzymał 40 florenów; por. AGAD, ASK, RK nr 25, k. 43; *Lietuvos didžiojo*, s. 170...; J Olszówka, dz. cyt., s. 426.

³⁹ MRPS, t. III, nr 47.

⁴⁰ *Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 14.

⁴¹ *Stanislaus Zolkyewski quittatus est per Maiestatem Regiam de octuaginta et tribus marcis, item de quatuordecim marcis, quas dedit Nicolao Zolkyewski Maiestatis Sue curiensi ad rationem exactionum eidem in terris Russie exigendum commissarum. Datum in Lublin feria quarta festi sancti Viti, anno quo supra* (tamże, s. 19).

⁴² MRPS, t. III, nr 561.

W następnych miesiącach rotmistrz Żółkiewski udał się na Litwę, gdzie służył pod dowództwem Jana Polaka Karnkowskiego (zm. 1503) podczas wojny z Moskwą⁴³. Przed wyjazdem powiększył on swój poczet o kolejne konie. W czasie służby litewskiej posiadał 12–13 koni⁴⁴. Rotmistrz Żółkiewski regularnie pojawiał się na dworze królewskim w Wilnie po wynagrodzenie. 17 lutego 1503 r. otrzymał on trzy kwitancje na odbiór pieniędzy z tytułu zapłaty rachunków na potrzeby wojska. Dwa z tych dokumentów opiewały na 430 florenów przeznaczonych na zakup sukna dla zaciężnych, z czego 330 florenów rotmistrz Żółkiewski miał odebrać od poborcy lubelskiego Pawła Choteckiego⁴⁵. Pozostałe 100 florenów na zakup sukna zobowiązany był wydać mu jego brat Stanisław Żółkiewski, który miał wyasygnować na ten cel środki z podatków z ziemi ruskiej (Iwowskiej)⁴⁶. Trzecia kwitancja stanowiła zapis na kwotę 430 florenów. Pieniądze te Mikołaj Żółkiewski miał odebrać w skarbcu królewskim⁴⁷. Z tytułu rachunków wojskowych *pro serviciis Lithuaniae* Żółkiewski otrzymał jeszcze jedną kwitancję na sukno, również o wartości 430 florenów, które miał odebrać od podskarbiego wielkiego Jakuba Szydłowieckiego. Dokument ten został wystawiony w Krakowie 29 lipca 1504 r.⁴⁸

W rachunkach nadwornych zanotowano, że na początku marca 1503 r. rotmistrz Żółkiewski otrzymał z kasy królewskiej 20 florenów *pro expensas*, czyli na wydatki związane z pełnionymi przez niego obowiązkami, 25 florenów na sukno przysługujące mu z tytułu służby oraz 26 florenów na utrzymywanie swego pocztu konnego⁴⁹. Po raz kolejny na dworze w Wilnie Mikołaj Żółkiewski stał się 10 maja 1503 r. Występował on wówczas już jako chorąży chełmski. Urząd ten, zapewne dzięki zabiegom czynionym przez Mikołaja podczas pobytu na Litwie, wrócił do

⁴³ *Expedicio curiensium de exercitu Iohannis Polyak Vilne in principio Quadragesime, Lietuvos didžiojo...*, s. 102; *Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 39. Jan Polak Karnkowski (1428–1503) – rotmistrz królewski, dowódca obrony potocznej w 1479–1485 r., hetman wojsk zaciężnych 1485 r., bliski współpracownik Jana Olbrachta, starosta generalny głogowski w latach 1491–1498 z ramienia Jana Olbrachta, w 1500 r. brał udział w wojnie z Moskwą na czele wojsk zaciężnych z Korony; patrz: D. Quirini-Popławska, *Karnkowski Jan h. Junosza zwany Polak*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12, Wrocław 1966–1967, s. 73–74.

⁴⁴ Mińsk 15 IX 1502 r. – wynagrodzenie za 12 koni po 3 floreny; patrz: AGAD, ASK, RK nr 23, k. 58v; *Lietuvos didžiojo...*, s. 78. Wilno po 1 III 1503 r. – wynagrodzenie za 13 koni po 2 floreny; patrz: AGAD, ASK, RK nr 23, k. 76; *Lietuvos didžiojo...*, s. 102.

⁴⁵ *Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 39.

⁴⁶ Tamże, s. 39.

⁴⁷ *Nicolao eidem data est quitantia super quadringentos triginta florenos ad thesaurum, ad rationem pecuniarum erari regii, pro serviciis Lithuaniae* (tamże, s. 39).

⁴⁸ *Nicolao Zolkyewsky data est quitantia ad thesaurarium regni super quadringentos triginta florenos pro serviciis Lithuaniae in pannis, modo supra scripto, prout aliis rothmagistris Vilne quitantie dabantur, extradendos ad rationem erarii* (tamże, s. 107).

⁴⁹ *Lietuvos didžiojo...*, s. 102.

rodu Żółkiewskich, – przed 1501 r. godność chorążego chełmskiego obejmował jego brat Stanisław⁵⁰.

Mikołaj Żółkiewski podczas pobytu na dworze króla Aleksandra Jagiellończyka w Wilnie w maju 1503 r. zabiegał o zapłatę za służbę pełnioną na Litwie. 10 maja dostał on kwitancję na 100 florenów, którą miał realizować u swego brata Stanisława⁵¹. Reszta zobowiązań królewskich względem rotmistrza Mikołaja Żółkiewskiego z tytułu wynagrodzenia za służbę litewską została pokryta przyrzeczeniem mu tenuty Skała na Podolu⁵². W kancelarii królewskiej powstały dokumenty dotyczące tego nadania. W dniu 12 maja 1503 r. sporządzono dwa pisma w tej sprawie. Jeden dokument informował, że król nadał Mikołajowi Żółkiewskiemu tenutę Skała w dziedziczne posiadanie⁵³. Drugi mówił o tym, że władca zapisał mu na tych dobrach 700 florenów: 500 florenów za służbę w wojnie z Moskwą oraz 200 florenów *ze szczególnej łaski królewskiej*⁵⁴. Zapis o identycznej treści został sporządzony ponownie 15 maja 1503 r.⁵⁵

Otrzymały wówczas przez Mikołaja Żółkiewskiego dokument wymagał confirmacji. O potwierdzenie nadania tenuty Skała dla Mikołaja Żółkiewskiego wystarał się jego brat Stanisław, podkomorzy bełski, podczas pobytu Aleksandra Jagiellończyka w Lublinie 24 lutego 1506 r. Z aktu confirmującego nadanie Skała Mikołajowi Żółkiewskiemu wynikało, że poprzedni zapis królewski sporządzony w Wilnie w dniu 15 maja 1503 r. był uwierzytelniony pieczęcią sygnetową władcy. Dokument wystawiony w Lublinie 24 lutego 1506 r. został poświadczony pieczęcią mniejszą koronną przez podkanclerzego Macieja Drzewickiego⁵⁶. W potwierdzeniu nadania tenuty dla Mikołaja Żółkiewskiego znalazła się zapowiedź

⁵⁰ MRPS, t. III, nr 766; *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej...*, nr 1038.

⁵¹ *Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 50.

⁵² Skała – miasto z zamkiem wzniesionym przez książąt Koriatowiczów nad Zbruczem, niedaleko Kamieńca Podolskiego. Ze względu na swe położenie miasto narażone było na najazdy Tatarów i Wołochów. W 1570 r. w skład tenuty Skała wchodziła twierdza Skała oraz 5 wsi; patrz: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 10, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1889, s. 642-643; A. Sucheni-Grabowska, *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny*, cz. 1, *Geneza egzekucji dóbr*, Wrocław 1974, s. 246.

⁵³ MRPS, t. III nr 766, *Rex Nicolao Zolkyewski, vexillifero Chelmensi, oppidum Skalath cum villis iure haereditario donat*.

⁵⁴ Tamże, *Rex Nicolao Zolkyewski, vexillifero Chelmensi, 700 fl. in oppido Scala et villis in terra Podoliae inscribit*. Por. A. Sucheni-Grabowska, dz. cyt., s. 246.

⁵⁵ Tamże, *Rex Nicolao Zolkyewski, vexillifero Chelmensi, 700 fl. in oppido Skala in terra Podoliae inscribit*.

⁵⁶ Tamże, *Rex litteras suas, Vilnae, f. 2 Sophiae (15 mai) anno 1503 super inscriptione 700 fl. Nicolao Zolkyewski, vexillifero Chelmensi, in oppido Skala terre Podoliae sub signet anullari datas, ad petitionem Stanislai de Zolkyew, succamerarii Belsensis, nomine Nicolai germane eius oblatam, confirmat et sub sigillum redigit*. Por. A. Sucheni-Grabowska, dz. cyt., s. 246.

powstania komisji, która miała się zająć odbudową zrujnowanego zamku Skała nad Zbruczem⁵⁷. Stanowił on punkt obronny szczególnie zagrożony przez najazdy tatarskie i mołdawskie. Zapewne był to powód dla którego Aleksander Jagiellończyk postanowił nadać tę podolską twierdzę zaprawionemu w walkach z Tatarami i Mołdawianami rotmistrzowi.

W rękach Mikołaja Żółkiewskiego Skała znajdowała się do jego śmierci w 1509 r. Następnie jej właścicielem został Stanisław Żółkiewski, który wkrótce zrezygnował z dzierżenia dóbr skaleckich. W 1511 r. na sejmie w Piotrkowie podjęto decyzję o wykupie tenuty przez skarb królewski od spadkobiercy Mikołaja Żółkiewskiego za kwotę 300 florenów⁵⁸. Kolejnym właścicielem Skały w 1515 r. został starosta kamieniecki Stanisław Lanckoroński (zm. 1535). Do Lanckorońskich Skała należała do 1592 r. Po śmierci Stanisława Lanckorońskiego tenutę objął jego bratanek Hieronim Lanckoroński. Po 1553 r. wyłożył on 1000 florenów na remont budynków zamkowych. Pod tym warunkiem tenuta została następnie przekazana w dożywocie jego synowi Stanisławowi⁵⁹.

Po rozejmie z Moskwą zawartym w 1503 r. Mikołaj Żółkiewski wrócił do służby wojskowej na Rusi. Z królewskiego rozkazu rotmistrz Żółkiewski otrzymał dwa listy przypowiednie na zaciągnięcie 200 osobowego oddziału jazdy. Wystawiono je w Krakowie w dniach 15 lipca i 20 września 1503 r.⁶⁰ Również w Krakowie, 14 stycznia 1504 r., Mikołaj Żółkiewski odebrał patent dla zaciągniętej rotty⁶¹. Został on przedłużony na następne miesiące służby w dniu 13 sierpnia 1504 r.⁶².

Funkcję rotmistrza jazdy zaciężnej Mikołaj Żółkiewski pełnił do końca panowania Aleksandra Jagiellończyka. Brał udział w walkach z inkursjami Tatarów i Mołdawian, służąc pod dowództwem hetmana Mikołaja Kamienieckiego (zm. 1515 r.)⁶³ Na początku marca 1506 r. stawił się na dworze królewskim Aleksandra Jagiellończyka w Lublinie wraz z innymi rotmistrzami w sprawie zaległego żołdu. W przypadku jego oddziału należności sięgały kwoty blisko 4 tysięcy florenów: 3812 florenów i 24 groszy zaległego żołdu oraz 141 florenów

⁵⁷ A. Sucheni-Grabowska, dz. cyt., s. 246.

⁵⁸ MRPS, wyd. T. Wierzbowski, t. IV, vol. 2, Warszawa 1912, nr 9920 (Piotrków, 9 luty 1511: *Mtas Regia castrum Skala olim Nicolao Zolkyewsky pro servitio Lithuanico per Alexandrum regem obliga tum, de manibus germani eius Stanislai Zolkyewski, iudicis Terre Chelmensis, exemit et 300 fl. ei in futura conventionione generali regni solvere se obliga*). Por. A. Sucheni-Grabowska, dz. cyt., s. 246.

⁵⁹ Por. A. Sucheni-Grabowska, dz. cyt., s. 246.

⁶⁰ MRPS, t. III, nr 834, 930.

⁶¹ MRPS, t. III, nr 1133.

⁶² MRPS, t. III, nr 1609.

⁶³ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6, k. 7v, 28.

z tytułu odszkodowań za straty w koniach⁶⁴. Z powodu braku środków w kasie królewskiej władca zobowiązał się wówczas wypłacić te pieniądze do najbliższego święta św. Marcina, tj. 11 listopada 1506 r.⁶⁵

Nazwisko Żółkiewskiego znalazło się na liście rotmistrzów, którzy służyli pod dowództwem hetmana Mikołaja Kamienieckiego w drugiej połowie 1506 r.⁶⁶ W tym czasie hetman podjął wyprawę na Mołdawię zakończoną polskim zwycięstwem odniesionym pod Czerniowcami⁶⁷. 12 października 1506 r. Mikołaj Żółkiewski otrzymał 100 florenów z tytułu zaległego wynagrodzenia za swą służbę⁶⁸. Następnie odebrał 800 florenów, które być może stanowiły wypłatę zaległego żołdu dla dowodzonej przez niego roty⁶⁹. Oprócz pieniędzy otrzymał wówczas przydział sukna dla swych podkomendnych o wartości 384 florenów i 15 groszy⁷⁰.

Po śmierci króla Aleksandra Jagiellończyka Mikołaj Żółkiewski znalazł się w rzędzie dowodzących obroną zagrożonych najazdami ziem koronnych. Ze swą rotą (*comitiva Zolkyewski*) pełnił służbę w ziemi krasnostawskiej (*servitio crasnostaviensis*). Jego nazwisko widnieje w rejestrze wypłat dla rotmistrzów z 1508 r. W źródle tym odnotowano, że Żółkiewski pobrał wynagrodzenie w wysokości 298 florenów i 9 groszy, które wypłacono mu w Krakowie 3 maja 1508 r.⁷¹

W ostatnich latach swego życia Mikołaj Żółkiewski przejawiał dużą aktywność w sprawach majątkowych. Wiadomo, że posiadał on zapis na 800 florenów na mieście Goraj uczyniony przez Jana Gorajskiego⁷². Zobowiązania te spłacił Mikołaj Firlej, wojewoda lubelski, który pod koniec 1507 lub na początku 1508 r. dokonał z Janem Gorajskim zamiany wsi Dębica i Połuszowice na miasto Goraj z wsią Łada. Transakcje pomiędzy Mikołajem Żółkiewskim i Mikołajem Firlejem poświadczały dwa dokumenty wystawione w kancelarii królewskiej w Krakowie 28 lutego 1508 r.⁷³ W jednym z nich Mikołaj Firlej zobowiązał się do spłacenia Mikołajowi

⁶⁴ MRPS, t. III, nr 2728.

⁶⁵ Tamże. Przy okazji pobytu na dworze królewskim w Lublinie w 1506 r. Mikołaj Żółkiewski uzyskał zapis na wsi królewskiej Stężycza na 120 florenów należnych tytułem wiana jego siostrze Dorocie zamężnej za Augustynem z Żulina. Dokument w tej sprawie został wystawiony w dniu 15 marca; patrz: MRPS, t. III, nr 2850.

⁶⁶ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6, k. 7v.

⁶⁷ Z. Spieralski, *Awantury mołdawskie*, Warszawa 1967, s. 69.

⁶⁸ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6, k. 7v = AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6b, k. 7v.

⁶⁹ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6, k. 28 = AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6b, k. 11.

⁷⁰ AGAD, ASK, Oddz. 86, sygn. 6b, k. 11.

⁷¹ AGAD, ASK, Oddz. 85, sygn. 6, k. 63.

⁷² P. Jusiak, *Majątki rodziny Firlejów z Dąbrowicy w pierwszej połowie XVI wieku*, Lublin 2011, s. 85.

⁷³ MRPS, wyd. T. Wierzbowski, t. IV, vol. 1, Warszawa 1910, nr 283 (Kraków, 28 luty 1508: *Nicolaus Zolkyewski, vexilifer Chelmensis, recognoscit, quia Nicolaus Firley de Dambrowycza, palatines Lublinensis, haeres de Goray, Lada et Branew, sibi pro 800 fl. hung. a Gorayski, quondam super medietate opidi Goray et villa Lada ac sorte in Branew districtus Lublinensis inscriptis satisfecerit*); patrz: P. Jusiak, dz. cyt., s. 84-85.

Żółkiewskiemu 200 florenów do najbliższego święta Bożego Narodzenia⁷⁴. W listopadzie 1508 r. Mikołaj Firlej zastawił Żółkiewskiemu, Mikołajowi tudzież Stanisławowi, wieś Laskowice w ziemi lubelskiej⁷⁵.

Mikołaj Żółkiewski, chorąży chełmski, zmarł przed 25 października 1509 r.⁷⁶ Słynny rotmistrz nie doczekał się własnego potomstwa, w związku z czym posiadane przez niego dobra stały się własnością Stanisława Żółkiewskiego, podkomorzego bełskiego. Mikołaj dzięki swym zasługom w walkach z Tatarami i Mołdawianami na trwałe wpisał się w dzieje rodziny Żółkiewskich jako przodek hetmana wielkiego Stanisława Żółkiewskiego, który zajął Moskwę w 1610 r. Pisarz Bartosz Paprocki utożsamiał Mikołaja z dziadkiem hetmana i błędnie przypisał mu tytuł wojewody bełskiego. Nie mylił się jednak w kwestii zasług Mikołaja Żółkiewskiego w obronie Rzeczypospolitej.

Za panowania Aleksandra Jagiellończyka, który w dużym stopniu przyczynił się do awansu rodziny Żółkiewskich, częste i ścisłe kontakty z dworem królewskim posiadał Stanisław Żółkiewski. Po tym, jak został on zatrudniony w aparacie fiskalnym państwa, jako poborca podatków z ziem chełmskiej, bełskiej i lwowskiej, na jego ręce wystawiane były kwitancje na większe i mniejsze sumy dla niektórych członków dworu. Przykładowo, na podstawie kwitu z 16 sierpnia 1502 r. Stanisław Żółkiewski miał wypłacić 10 florenów dla Iwaszka Ormianina, pokojowca królewskiego, który został wysłany z poselstwem do Turcji⁷⁷. Listę kwitancji wystawionych do realizacji przez Stanisława Żółkiewskiego zawiera zamieszczona poniżej tabela.

⁷⁴ MRPS, t. IV/1, nr 285 (Kraków 28 luty 1508: *Jacobus Morawycz de Popkowice, vexilifer et capitaneus Lublinensis, Stanislaus Tarlo de Szczekarzowicze, Andreas Czyolek de Zelyechow, Nicolaus Zamosc-zki, plebanus in Goray, pro Nicolao Firley de Dambrowicza, palatino Lublinensi, pro 200 fl. Nicolao Zolkyewski, vexiliferio Chelmensi, pro festo Nativitatis Christi proximo solvendis, fideubent*).

⁷⁵ Tamże (Wilno (13-17 listopada) 1508: *Nicolao de Dambrowicza, palatino Lublinensi, villam Lusskowicze tenutae suae Nicolao Zolkyewski, vexiliferio Chelmensi, aut Stanislaio Zolkyewski, iudici Chelmensi, obligandi consensus datur*); patrz: P. Jusiak, dz. cyt., s. 96. Autor przypuszcza, że dokument został wystawiony między 13 a 16 listopada 1508 r. Laskowice – wieś królewska nadana Mikołajowi Firlejowi przez Aleksandra Jagiellończyka w 1503 r. wraz z wsią Czołna. W XVI w. wieś Laskowice została wchłonięta przez miasto Baranów; patrz: *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 4, *Osady zaginione i o zmienionych nazwach historycznego województwa lubelskiego*, oprac. S. Wojciechowski, A. Sochacka, R. Szczygieł, Warszawa 1986, s. 77-78.

⁷⁶ MRPS, t. IV/2, nr 9276 (25 października 1509: nadanie urzędu chorążego chełmskiego po śmierci Mikołaja Żółkiewskiego Stanisławowi Siennickiemu); patrz: *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej...*, nr 1038.

⁷⁷ *Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 15. Iwaszko – *cubicularius regius* Kazimierza Jagiellończyka, Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka, poseł do chana tatarskiego (1485) i sułtana tureckiego (1494); wójt przemyski 1498; tenutariusz kilku wsi królewskich na Rusi (J. Olszówka, dz. cyt., s. 310).

Tab. 1. Kwitancje wystawione do realizacji u Stanisława Żółkiewskiego na podstawie *Liber quitantiarum Alexandri regis*.

Data	Osoba	Kwota	Strona
5 czerwca 1502	Mikołaj Żółkiewski	100 florenów	14
16 sierpnia 1502	Iwaszko Ormianin	10 florenów <i>pro expensas</i>	15
30 grudnia 1502	Seweryn Herburt ¹	30 grzywien <i>pro servicis</i>	33
12 stycznia 1503	Seweryn Herburt	10 grzywien ²	37
17 lutego 1503	Mikołaj Żółkiewski	sukno za 100 florenów	39
25 maja 1503	Benedykt Husarz	100 florenów	50
14 marca 1504	Mikołaj Śmietanka ³	5 grzywien	89
14 marca 1504	Paweł Jasiński ⁴	100 florenów	89
15 marca 1504	Iwaszko Sosnowski ⁵	4 grzywiny	90
26 listopada 1504	Fiedor Sosnowski ⁶	10 grzywien	133

Objaśnienia: ¹ Seweryn Herburt (zm. 1513) – *notarius regius*, pisarz królewski Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka, kanonik kamieniecki od 1503, pleban w Drohobyczu od 1505, dziekan przemyski, kanonik lwowski 1505, prepozyt przemyski 1507 (J. Olszówka, dz. cyt., s. 261-262).

² ...*ad convencionem terrestres terrarium Rusie eunti (Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 37).

³ Mikołaj Śmietanka (zm. po 1535) – *notarius regius*, pisarz królewski Aleksandra Jagiellończyka, wojski chełmski (1502), pisarz Zygmunta I do 1519, dworzanin królewski 1519-1524, sędzia ziemski chełmski (1535); J. Olszówka, dz. cyt., s. 266.

⁴ Paweł Jasiński (zm. 1505) – *curiensis regius*, dworzanin konny Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka; starosta grabowiecki 1501, starosta kampski 1503 (tamże, s. 282-283).

⁵ Iwaszko Sosnowski – *cubicularius regius* (1503-1504); tamże, s. 316.

⁶ Fiedor Sosnowski – *cubicularius regius* (1504-1506); tamże, s. 315.

W 1503 r. brat Mikołaja Żółkiewskiego brał udział w sejmie w Piotrkowie, który zebrał się w dniach od 12 marca do 2 kwietnia⁷⁸. Stanisław Żółkiewski zapewne uczestniczył w nim jako poseł ziemski⁷⁹. W dniu 28 marca otrzymał on kwitancję na 15 grzywien, zapewne z tytułu poniesionych wydatków⁸⁰. Podczas kolejnego sejmiku, który zebrał się w Lublinie w dniach od 31 października do 28 listopada 1503 r. ogłoszony został uniwersał nakładający na ziemie chełmską,

⁷⁸ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów polskich 1493-1793*, Kraków 1948, nr 10.

⁷⁹ Obecności Stanisława Żółkiewskiego na sejmie w 1503 r. nie uwzględnia zestawienie posłów ziemskich na sejmy do początku XVII w. opracowane pod redakcją Ireny Kaniewskiej. *Posłowie ziemscy koronni 1493-1600*, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013, s. 39.

⁸⁰ MRPS, t. III, nr 724.

bełską i lwowską czopowe w wysokości 8 groszy⁸¹. Egzekucję opłaty sejm powierzył Żółkiewskiemu⁸².

W 1504 r. podkomorzy bełski miał wypłacić 10 grzywien pisarzowi królewskiemu Sewerynowi Herbutowi na wydatki związane z jego udziałem w sejmiku ziem ruskich⁸³. Stanisław Żółkiewski wraz ze starostą bełskim Jerzym Krupskim, dworzaninem królewskim i rotmistrzem, zapewne podczas tego sejmiku zostali wybrani na posłów z województwa bełskiego na sejm w Piotrkowie w 1504 r.⁸⁴ Sejm odbył się w dniach od 21 stycznia do 13 marca⁸⁵. 28 lutego Stanisław Żółkiewski otrzymał kwitancję do realizacji przez marszałka wielkiego koronnego Piotra Kmitę z Wiśnicza, podskarbiego koronnego Jakuba Szydłowieckiego i Mikołaja z Brzezia na 15 grzywien na pokrycie wydatków związanych z jego udziałem w sejmie⁸⁶. W sierpniu 1504 r. brat Mikołaja Żółkiewskiego był obecny na dworze królewskim w Krakowie. Zapadł wtedy ogłoszony 21 sierpnia wyrok królewski rozstrzygający spór między Stanisławem Żółkiewskim i Janem Kotowskim a Bernardem z Brichter⁸⁷. Jan Kotowski i Bernard z Brichter służyli wówczas jako dworzanie konni⁸⁸.

Stanisław Żółkiewski pełnił funkcję posła ziemskiego także w kolejnych latach. W 1511 r. na sejmie w Piotrkowie był on przedstawicielem ziemi chełmskiej. Drugim posłem z tej ziemi został wtedy Stanisław Siennicki, który po śmierci Mikołaja Żółkiewskiego sprawował urząd chorążego chełmskiego⁸⁹. Jak już wcześniej wspomniano na sejmie w Piotrkowie 9 lutego 1511 r. postanowiono o wykupie z rąk Stanisława Żółkiewskiego tenuty Skala, która przeszła w jego

⁸¹ *Posłowie ziemscy koronni...*, s. 40.

⁸² MRPS, t. III, nr 963, *Obligent et summas collectas Stanislaio Zolkyewski, terrae Belsensis succamerario et exactori, extradant.*

⁸³ Zob. przyp. 76.

⁸⁴ Por. *Posłowie ziemscy koronni...*, s. 43.

⁸⁵ Tamże, s. 40.

⁸⁶ *Stanislaio Zolkyewski nuncio terrestri Belzensi data est quitacio quindecim marcarum pro expensis in convencione presenti factis, ad magnificos et generosum Petrum Kmitha de Wisnicze palatinum cracoviensem, Jacobum Schidlowyeczky regni Polonie thesaurarium et Nicolaum de Brzezie publici eris depositarios. Pyotrkie feria quinta post dominicam Invocavit 1504 (Liber quitantiarum Alexandri...*, s. 78). Jerzy Krupski (zm. 1534) - dworzaniek konny Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka, rotmistrz Aleksandra Jagiellończyka i Zygmunta I; starosta chełmski 1502-1505, 1519-1521, starosta bełski 1502-1519, starosta horodelski 1502-1534, starosta sokalski, ratneński, hrubieszowski, kasztelan bełski 1508-1515, kasztelan lwowski 1512(5?)-1533, wojewoda bełski 1533-1534 (J. Olszówka, dz. cyt., s. 285-286).

⁸⁷ MRPS, t. III, nr 1619, *Rex inter Stanislaum Zolkyewski, succamerarium Belsensis, et Ioannem Cotowski, advocatum haereditarium Vnyeoviensem, ex una, et Bernardum de Brichter, curiensem regium, ab altera partibus, in causa occasione verbalium certam sententiam fert.*

⁸⁸ J. Olszówka, dz. cyt., s. 273, 285.

⁸⁹ *Posłowie ziemscy koronni...*, s. 52. Wybrani na sejmiku w Sądowej Wiszni 21 września 1510 r.

posiadanie po śmierci Mikołaja Żółkiewskiego⁹⁰. Pod koniec swego życia Stanisław Żółkiewski uczestniczył w dwóch sejmach, które odbyły się w 1523 r. Był on posłem ziemi krasnostawskiej na sejm, który odbył się w dniach 18 lutego – 11 kwietnia w Krakowie⁹¹. Następnie brał udział w sejmie w Piotrkowie w dniach 24 października – 17 grudnia 1523 r. jako przedstawiciel ziemi chełmskiej⁹². Stanisław Żółkiewski podkomorzy bełski zmarł przed 22 kwietnia 1525 r.⁹³

Działalność publiczna rotmistrza Mikołaja Żółkiewskiego i podkomorzego bełskiego Stanisława Żółkiewskiego stanowiła swego rodzaju preludium kariery tej znakomitej rodziny w drugiej połowie XVI i w XVII w. Spośród wnuków Jakuba z Żółkwi to oni, zdobywając urzędy ziemskie i powiększając majątek rodzinny, położyli podstawy pod rozwój hetmańskiej linii Żółkiewskich. Wpływową pozycję osiągnęli, jak wiele innych polskich rodzin szlacheckich, dzięki służbie na dworze królewskim Jagiellonów.

Жолкевские в королевской службе на рубеже XV и XVI вв.

Статья посвящена вопросу публичной службы Николая Жолкевского (ум. 1509 г.) и Станислава Жолкевского (ум. 1525 г.). Их отцом был Ян Жолкевский (ум. перед 1473 г.), сын основателя семи Жолкевских герба Лубич, Якуба из Жолквы (ум. после 1448 г.). Начиная с 1496 г. Николай Жолкевский защищал обычную Русь. В 1497 г. принимал участие в молдавской экспедиции короля Яна Ольбрахта, затем участвовал в борьбах с татарскими и молдавскими набегами на земли Коронны. С 1501 г. Николай Жолкевский исполнял должность ротмистра. В 1503 г. служил на Литве под руководством Яна Поляка Карнковского в течение войны с Москвой. Потом принимал участие в сражениях с Татаринами и Молдаванинами. Его военные заслуги навсегда вписались в историю семи Жолкевских, именно с которой происходил гетман великий Станислав Жолкевский (ум. 1620 г.) Брат Николая, Станислав Жолкевский, подкоморий белский, начиная с 1502 г. исполнял должность сборщика налогов с Холмской, Бельской и Львовской земель. Несколько раз был также земским посланцем на Сейм Речи Посполитой.

⁹⁰ Zob. przypis 58.

⁹¹ *Posłowie ziemscy koronni...*, s. 61.

⁹² Tamże, s. 64.

⁹³ MRPS, t. IV/2, nr 4735.

The House of Żółkiewski in the royal service at the turn of the 15th and 16th centuries

The article is dedicated to the issue of Mikołaj Żółkiewski's (died in 1509) and Stanisław Żółkiewski's (died in 1525) public service. Their father was Jan Żółkiewski (died before 1473), the son Jakub from Żółkiew (died after 1448), the founder of the House of Żółkiewski of Lubicz coat of arms. From 1496 Mikołaj Żółkiewski served in the Permanent Defense of Ruthenia. In 1497 he took part in a Moldovan crusade of John I Albert, King of Poland, then he participated in warfare against Tatar and Moldovan invasions of Poland. From 1501 Mikołaj Żółkiewski was a rittmeister. In 1503, during a war with Moscow, he served under the leadership of Jan Polak Karknkowski. After that he took part in warfare against Tatars and Moldovans. His war merits went down in the history of the House of Żółkiewski, from which Stanisław Żółkiewski (died in 1620), the Great Chancellor of the Crown, originated. From 1502, Stanisław, Mikołaj's brother, the chamberlain of Bełżyce, was a tax-collector in the regions of Chełm, Bełżyce and Lviv. He was also a deputy in the general sejm for a few times.

Familie von Żółkiewski im Königsdienst an der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts

Der Artikel betrifft die Frage der öffentlichen Dienst von Mikołaj Żółkiewski (verst. 1509) und Stanisław Żółkiewski (verst. 1525). Ihr Vater war Jan Żółkiewski (verst. vor 1473), Sohn des Gründers der Familie von Żółkiewski mit Lubicz Wappen – Jakub von Żółkiew (verst. nach 1448). Mikołaj Żółkiewski diente der Verteidigung von Rus seit 1496. Er nahm 1497 an dem moldawischen Feldzug des Königs John I. teil. Dann nahm er an den Schlachten mit den tatarischen und moldawischen Einfällen ins Gebiet des polnischen Staates teil. Seit 1501 übte Mikołaj Żółkiewski die Funktion des Rittmeisters aus. 1503 diente er während des Krieges mit Moskau in Litauen unter Führung von Jan Polak Karnkowski. In den folgenden Jahren beteiligte er sich in Schlachten mit den Tataren und Moldauern. Seine Kriegsverdienste sind ein untrennbares Teil der Geschichte des Geschlechts Żółkiewski, aus dem sich die Herkunft des Großhetmanes Stanisław Żółkiewski (verst. 1620) herleitet. Bruder von Mikołaj, Stanisław Żółkiewski – Kämmerer von Bełz – übte seit 1502 die Funktion des Steuereintreibers im Gebiet von Chełm, Bełz, Lemberg. Er war auch ein paar Mal Landabgeordneter für das allgemein-polnische Parlament.

Les familles nobles de la région de Przemyśl du XVe jusqu'au début du XVIIe siècle

La noblesse de la région de Przemyśl s'est activement formée à la deuxième moitié du XVe siècle et au début du XVIIe siècle à partir des groupes sociaux, ethniques et religieux

différents. Ils étaient ancêtres des boyards galiciens et officiers ducaux, habitant en Pologne, Silésie, Hongrie et des immigrés – les Valachiens. Pendant l'octroi de la loi polonaise dans la région de Przemyśl (1433–1434) il y a eu environ 1500 familles nobles. Au cours des XVe–XVIe siècles, la composition générale et personnelle de la noblesse changeait constamment suite à, par instance, l'émigration. Des vieilles familles catholiques nobles disparaissaient vite lorsque des maisons nouvelles émergiaient. Parmi la noblesse catholique le degré de l'extinction des vieilles familles et l'émergence de celles nouvelles avançait intensivement. A son tour, la composition de la noblesse orthodoxe au XVIe siècle demeurait stable. Leur nombre montait à peu au détriment, par exemple, des familles valachiennes.